

Quia fecit mihi magna...

Księga pamiątkowa
dedykowana
Księdzu Profesorowi
CZESŁAWOWI KRAKOWIAKOWI
z okazji złotego jubileuszu
kapłaństwa

Redakcja
Ks. Zbigniew Głowacki
Ks. Andrzej Megger

Lublin
TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

Prace Wydziału Teologii | 185



ISTNIEJE OD ROKU 1934

RECENZENT

Ks. prof. dr hab. Jan Walkusz

OPRACOWANIE REDAKCYJNE I KOMPUTEROWE TEKSTU I ILUSTRACJI
ORAZ ZESTAWIENIE INDEKSU

Stanisław Sarek

PROJEKT OKŁADKI I STRON TYTUŁOWYCH

Szymon Strużyński

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL 2018

ISBN 978-83-7306-837-7

TOWARZYSTWO NAUKOWE

KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

JANA PAWŁA II

ul. F. Chopina 29/11, 20-023 Lublin

tel. 81 525 01 93, tel./fax 81 524 31 77

e-mail: tnkul@tnkul.pl | www.tnkul.pl

Dział Marketingu i Kolportażu tel. 81 524 51 71

Druk i oprawa: ELPIL, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

KATECHEZA I LITURGIA – WCZORAJ I DZIŚ



*Catechesis and Liturgy – Yesterday
and Today*

PRZED SWOIM WNIĘBOWSTĄPIENIEM zmartwychwstały Pan polecił swoim uczniom: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15; zob. Mt 28,19-20). Duszpasterska misja Kościoła stanowi próbę wprowadzenia w życie tego nakazu Jezusa. W ten sposób Kościół spełnia posługę słowa, która jest częścią procesu ewangelizacji¹. Wśród rozmaitych form misji głoszenia słowa niezastąpioną rolę ma do odegrania katecheza. Jest ona istotnym momentem procesu ewangelizacji, a zarazem podstawową działalnością ewangelizacyjną Kościoła.

Nie wystarczy jednak samo nauczanie katechetyczne, konieczne jest powiązanie jej z liturgią, ponieważ katecheza jest „z natury swej związana z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka” (CTr 23). O ile w pierwszych wiekach, póki istniała instytucja katechumenatu², katecheza z liturgią łączyły się ze sobą wewnętrznie, to od czasów oświecenia katecheza i liturgia stanowiły dwie odrębne, rozłączne rzeczywistości życia chrześcijańskiego.

¹ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998 n. 50 (dalej: DOK).

² Najnowsze badania naukowe dotyczące mistagogii w Kościele starożytnym zob. R. BUCHTA. *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po Soborze Watykańskim*. Katowice 2017 s. 37-125. Niemniej dla katechetów aktualna pozostaje ważna pozycja: R. MURAWSKI. *Wczesnochrześcijańska katecheza (do Edyktu Mediolańskiego – 313 r.)*. Płock 1999 i późniejsze publikacje nestora polskiej katechetyki śp. ks. prof. Romana Murawskiego SDB.

Ks. prof. Czesław Krakowiak jest cenionym liturgistą, który poprzez swój dorobek naukowy i dydaktyczny uczy także katechetów i katechetów, aby do katechizmów czy podręczników nauki religii katolickiej zawsze dołączać księgi liturgiczne i aby spotkania katechetyczne zawsze były połączone z celebracjami liturgicznymi w parafii. Jest jedną z ważnych postaci, które przyczyniły się do poszukiwania odpowiedzi w obszarze katechetyki na pytanie o istotę i charakter mistagogii nie tylko w liturgice, ale i w katechezie. Poprzez stosowanie metody historyczno-teologicznej inspiruje do ciągłych poszukiwań rozwoju bądź zaniku mistagogii w życiu i działalności Kościoła.

1. LITURGIA I KATECHEZA – FRAGMENTARYCZNE ZWIĄZKI

Dorobek naukowy ks. prof. Czesława Krakowiaka należy do ważnej części posoborowej teologii. W wielu publikacjach Ksiądz Profesor ukazywał, że zgromadzenie liturgiczne jest podstawowym i powszechnie dostępnym znakiem Kościoła. Dostrzegał w nim wszystkie istotne cechy Kościoła: jego naturę społeczną, strukturę hierarchiczną, powszechność, misyjność i wymiar eschatologiczny³. Autor próbował przezwycięzać fragmentaryczne związki liturgii i katechezy, wiele bowiem pokoleń wychowało się na katechizmie klasycznym Josepha Deharbe'a z połowy XIX wieku, katechizmie apologetyczno-teologicznym pytań i odpowiedzi, definicji neoscholastycznych, gdzie na skutek układu trzyczęściowego (wiara, przykazania, sakramenty) w świadomości wielu dokonał się również podział na życie wiary i życie sakramentalne jako dwie osobne dziedziny. Przy tym sakramenty były rozpatrywane z punktu widzenia dogmatyki, z prawie całkowitym pominięciem liturgii. Ucząc się katechizmu, poznawano prawdy wiary oraz naukę o sakramentach, w liturgice natomiast – podział roku kościelnego (liturgicznego) oraz obrzędy wszystkich sakramentów. Powyższa forma katechezy powstała w określonej sytuacji Kościoła, to jest jego konfrontacji z racjonalizmem i scjentyzmem drugiej połowy XIX wieku, a zarazem w sytuacji jeszcze mocnej tożsamości wspólnoty religijnej ze społecznością lokalną. Forma ta spełniła ówczesne zadania⁴.

³ Zob. Cz. KRAKOWIAK. *Zgromadzenie liturgiczne jako podmiot celebracji*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 42:1989 nr 3 s. 168-189.

⁴ Zob. J. CHARYTAŃSKI. *W kręgu zadań i treści katechezy*. Kraków 1992 s. 81.

Ks. Franciszek Blachnicki, rozważając problem liturgii i katechezy, podkreśla, że liturgia poprzez przedmiot liturgika znalazła swoje miejsce w programie katechetycznego nauczania w XIX wieku i była traktowana jako dziedzina wiedzy religijnej, którą trzeba było „przerobić” obok historii biblijnej, katechizmu, historii Kościoła, dogmatyki i etyki. Była to przede wszystkim nauka o zewnętrznym kulcie publicznym, o świętych miejscach, rzeczach, czasach i rytach, a więc w sumie jakaś encyklopedyczna wiedza o liturgii⁵.

W późniejszym okresie katecheza wydawała się bardziej zainteresowana wy-
miarem antropologicznym i doświadczeniem (problemy człowieka, doświadczenia życia, miłości i służby) niż celebracją i kultem chrześcijańskim, zapominając także o centralnej roli doświadczenia liturgicznego w rozwoju wiary. Często liturgia była traktowana instrumentalnie w odniesieniu do celów katechetycznych, które nie respektowały jej natury celebratywnej i symbolicznej⁶.

Także po Soborze Watykańskim II wysuwano zastrzeżenia pod adresem liturgii. Mówiono, że czasami odnotowuje się zjawisko panliturgizmu, kiedy to rozważa się liturgię w oderwaniu od konkretnego życia Kościoła. Stwierdzano krytycznie, że często liturgia jest absolutyzowana, uznawana nie tylko za uprzywilejowane, ale wręcz wyłączne miejsce zbawczej obecności Chrystusa⁷. Podkreślano też, że liturgia aktualizuje to, co katecheza głosi, redukując w ten sposób zadania katechezy oraz skuteczność i w pewnej mierze „sakramentalność” głoszenia słowa Bożego w Kościele. Poddawano krytyce fakt wynoszenia liturgii jako pierwszego źródła ducha chrześcijańskiego i tym samym ignorowania uwarunkowania wpływające na rzeczywistą katechetyczną skuteczność liturgii: kontekst socjokulturowy, wymagania pedagogiczne w odniesieniu do osoby, zasady komunikacji międzyosobowej itp.

Praktyka katechetyczna często poświadczała słaby i fragmentaryczny związek z liturgią. Wyrażało się to w poprzez przywiązywanie niewielkiej wagi do znaków i obrzędów liturgicznych, nikłe dowartościowanie źródeł liturgicznych, działania katechetyczne mało związane lub nawet wcale niewiązane z rokiem liturgicznym, marginesową obecność celebracji w ramach procesów katechetycznych (DOK 30). Fragmentaryczne związki liturgii i katechezy widać wyraźnie na przykładzie

⁵ Zob. F. BLACHNICKI. *Kerygmatyczna odnowa katechezy*. Pisma katechetyczne t. I. Warszawa 2005 s. 130.

⁶ Zob. E. ALBERICH. *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Przeł. K. Misiaszek. Warszawa 2003 s. 263-264.

⁷ Zob. A. FALLICO. *Pedagogia pastorale questa sconosciuta*. Catania 2000 s. 366-367.

problemu inicjacji chrześcijańskiej, jej związkach z drogą rozwoju wiary, z sakramentalnym charakterem oraz doświadczeniami życia. Ten proces pozostaje w stanie kryzysu, gdyż dla wielu młodych bierzmowanie jest bardziej końcem niż początkiem rozwoju życia chrześcijańskiego⁸. Praktyka katechezy inicjacyjnej w Polsce potwierdza fakt, że proces „inicjacji” chrześcijańskiej zamiast „wejścia” na drogę wiary staje się w rzeczywistości procesem „zejścia” z drogi chrześcijańskiego wtajemniczenia. Wiadome jest, że w wielu przypadkach sakrament bierzmowania (nazywany przez niektórych „sakramentem pożegnania”) oznacza dla wielu młodych ludzi koniec aktywnego uczestnictwa w życiu parafialnym. Kilka procent młodzieży zaangażowanej w ruchy, stowarzyszenia czy duszpasterstwo akademickie nie zmienia ogólnego obrazu tego masowego opuszczania drogi wtajemniczenia chrześcijańskiego. Chrzty, pierwsze komunie, bierzmowania, a także małżeństwa i pogrzeby w wielu przypadkach to ceremonie i rytzy, które nie wydają się wyrażać autentycznej postawy wiary chrześcijańskiej. Tymczasem sakramenty chrześcijańskie są ze swej natury „sakramentami wiary”,

⁸ Ks. prof. Cz. Krakowiak proponował uwzględnienie w katechezie przy bierzmowaniu konkretnych tematów, aby połączyć katechezę z liturgią: „1. Chrystus obiecuje Apostołom, że pośle im od Ojca Ducha Pocieszyciela (J 14,16-17; Łk 24,49; Dz 1,8), będzie to dar uwielbionego Pana dla swoich uczniów. Obietnica Chrystusa spełniła się w dzień Pięćdziesiątnicy. Znaczenie wydarzeń Zielonych Świąt dla Apostołów i dla Kościoła. 2. Sakrament bierzmowania jest powtórzeniem wydarzeń dla ochrzczonych, którzy otrzymują od Ojca i uwielbionego Chrystusa – Ducha Świętego. Teologia formuły sakramentalnej. Znaczenie wyrażenia «pieczęć» (*signaculum*) i symbolika namaszczenia świętym krzyżem. 3. Bierzmowanie jako drugi etap inicjacji chrześcijańskiej, odrodzeni do nowego życia we chrzcie, przez Dar Ducha Świętego zostają ustanowieni w mocy na wzór Chrystusa. 4. Eklezjalny charakter bierzmowania. Doskonale wszczępienie w Kościół przez charakter sakramentalny. Łączność z Kościołem powszechnym przez biskupa. Bierzmowany staje się pełnoprawnym członkiem wspólnoty lokalnej. 5. Ochrczeni i bierzmowani dzięki charakterom sakramentalnym mają udział w kapłaństwie Chrystusa (kapłaństwo wspólne) i tworzą w Kościele specjalny stan – laikat. Wspólne kapłaństwo wiernych uzdalnia ich i zobowiązuje do udziału w liturgii Kościoła, co wyraża się w przyjmowaniu i udzielaniu niektórych sakramentów, spełnianiu funkcji liturgicznych, ofiarowaniu Chrystusa i siebie Ojcu w czasie sprawowania Eucharystii. 6. Otrzymany w bierzmowaniu Duch Święty uzdalnia i zobowiązuje do dawania świadectwa Chrystusowi. Udział wiernych w zbawczej funkcji Kościoła, zobowiązania i formy apostołstwa świeckich, odpowiedzialność za Kościół i świat”. Cz. KRAKOWIAK. *Sakrament Bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz 2005 s. 57-58. Także w wielu innych artykułach ukazywał, że „dobre przygotowanie kandydatów do bierzmowania wymaga pogłębionej katechezy opartej na teologii i liturgii tego sakramentu”. Zob. Cz. KRAKOWIAK. *Bierzmowanie teologia, liturgia, katecheza*. W: *Siedem sakramentów świętych w nauczaniu katechetycznym*. Red. H. Słotwińska. Lublin 2007 s. 57-92.

a odpowiedzialni za duszpasterstwo wiedzą, jak trudno jest proponować sakramenty tym, którzy rozumieją je jedynie w kategoriach mało znaczących rytów, czy też tym, którzy pragną je przyjmować jedynie ze względu na panującą opinię społeczną. Są to sytuacje i problemy, które mają wpływ na związek między katechezą i liturgią⁹.

2. ODNOWIONE SOBOROWE OBLICZE LITURGII

Ruch liturgiczny i Ruch biblijny, jak też soborowa reforma liturgiczna doprowadziły do głębokiej rewizji i pogłębienia tożsamości liturgii, a także poszerzenia jej perspektyw. Wcześniej wielu teologów zauważało negatywne tendencje, obecne w historii: formalizm, rubrycyzm, moralizm, klerykalizm itp. Potrzeba było czasu, aby zostały odzyskane i umieszczone na właściwym miejscu fundamentalne aspekty liturgii: wymiar historiozbowczy, centralność chrystologii (jako celebrowanie i obecność paschalnego misterium Chrystusa), perspektywa eklezjalna i eschatologiczna. Dlatego tak wymownie brzmi dzisiaj definicja liturgii podana przez Sobór: „Słusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa; w niej przez znaki widzialne wyraża się i w sposób właściwy poszczególnym znakom urzeczywistnienia uswięcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, wykonuje całkowity kult publiczny” (KL 7).

Sobór Watykański II podkreśla jednak, że liturgia nie wyczerpuje całej działalności Kościoła. Zanim bowiem ludzie będą mogli zbliżyć się do liturgii, muszą być wezwani do wiary i nawrócenia (zob. KL 9). Liturgia jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i zarazem jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc (por. KL 10). Z liturgii, a zwłaszcza z Eucharystii, jako ze źródła, spływa na nas łaska i z największą skutecznością dokonuje się to uswięcenie ludzi w Chrystusie i uwielbienie Boga, do którego, jako do celu, zmierzają wszelkie inne działania Kościoła (KL 10). Sobór zobowiązuje katechetów, aby prowadzili wychowanie liturgiczne i zabiegali o czynny udział wiernych tak wewnętrzny, jak i zewnętrzny, stosownie do ich wieku, stanu, rodzaju życia i stopnia kultury religijnej (KL 11).

⁹ Zob. A. KICIŃSKI. *Przygotowanie do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej*. „Ateneum Kapłańskie” 2004 nr 573 s. 227-236.

Przez długie wieki zagadnienie relacji zachodzących między słowem i sakramentem było niezauważalne. W okresie posoborowym związek między katechezą i liturgią został na nowo przemyślany w oparciu o odnowicielskie treści Konstytucji o świętej liturgii oraz rozwijającą się później reformę liturgii. Nastąpiły zmiany, które wpłynęły na rodzenie się jasnych relacji między tymi dwoma funkcjami eklezjalnymi.

Pierwszym aspektem, który wpłynął na poprawną ich relację, było ukazanie związku między liturgią a słowem¹⁰. Teologia liturgii wydobywa fundamentalną rolę słowa w znaku liturgicznym, które jest nie jakimś dodatkowym czy dołączonym doń elementem, ale czynnikiem konstytutywnym samego rytu. W liturgii, która szanuje prawo objawione jako wydarzenie i jako słowo (zob. KO 2), potrzebne jest zawsze interpretujące słowo profetyczne, które w znaku odsłania ukazaną, jednocześnie aktualizującą się rzeczywistość zbawczą. Problem stosunku słowa do sakramentu łączy się z ogólniejszym problemem stosunku objawienia się Boga przez słowo do objawienia się przez dzieło i przez czyn. Ks. Franciszek Blachnicki podkreśla, że w historii zbawczej czasowo i ontologicznie objawienie się przez dzieło uprzedza objawienie się przez słowo. Bóg najpierw działa, a potem dopiero jakby interpretuje swoje działanie przez słowo. To słowo stanowi konieczny element objawienia się Boga w czynie i dziele, albowiem celem działania Bożego jest zawsze nawiązanie osobowego kontaktu z człowiekiem, a dopiero słowo tłumaczy i interpretuje je jako wezwanie domagające się od człowieka odpowiedzi. Oderwanie objawiającego słowa od działania Bożego powodowało w historii niebezpieczeństwo pojmowania objawienia jako pewnego zespołu twierdzeń i prawd, a wiary jako tylko uznania za prawdę objawionych treści¹¹.

Ścisły związek liturgii i słowa ukazywany jest przede wszystkim w sakramentach, gdzie forma jest tworzona ze „słowa wiary”, które wcielając się w obrzęd liturgiczny, przemienia je w sakramenty, analogicznie do wcielenia Chrystusa, Słowa Boga. Św. Tomasz podkreślał, że sakramenty mogą być postrzegane z punktu widzenia przyczyny uświęcającej, którą jest wcieloné słowo. Posługa słowa wchodzi

¹⁰ W tym zakresie do dziś aktualna wydaje się diagnoza sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego: „Niektóre elementy katechumenatu są w katechezie, powiedzmy, w stanie szcątkowym. Na ogół nie ma w niej elementu wdrażania do życia na co dzień słowem Bożym. Jest jakaś nauka modlitwy, ale nieraz bardzo sformalizowanej”. F. BLACHNICKI. *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*. Kraków 2016 s. 44.

¹¹ F. BLACHNICKI. *Kerygmatyczna odnowa katechezy* s. 132-133. Zob. Również syntetyczne opracowanie losów katechumenatu w ciągu dziejów: TENŻE. *Sympatycy czy chrześcijanie?* s. 81-91.

w ten sposób w samo serce sakramentów, sprawiając, że obrzęd liturgiczny staje się manifestacją misteryjnego działania Chrystusa, aktualizując zbawienie.

Nie można pominąć również związku liturgii i wiary. Katecheza nie ma na celu zewnętrznego przygotowania do celebracji sakramentów. Liturgia, która jest zawsze „słowem wiary” Kościoła, staje się skuteczna i znacząca tylko wówczas, gdy jest celebrowana i przeżywana w wierze. Człowiek jest usprawiedliwiony przez wiarę. Postawa wiary przynależy wewnętrznie do rzeczywistości liturgicznej i sakramentalnej. Klasyczna teologia twierdziła, że „nie ma owocnego sakramentu bez wiary podmiotu”, współczesna zaś teologia woli raczej mówić: „nie ma wydarzenia sakramentalnego bez wiary”. Nie zaprzecza się w ten sposób skuteczności *ex opere operato* spełnionego rytu, ale pragnie się go umieszczać we właściwym klimacie, który pozwala na jego pełną realizację. Zamiast rozdzielania na „sakrament” i „wiarę” preferuje się tradycyjną formułę „sakrament wiary”. Wiara nie jest czymś zewnętrznym w odniesieniu do sakramentu, ale jest jego konstytutywną częścią. Tak jak nie ma prawdziwej wiary bez sakramentu, gdyż nie byłaby to wiara wyznawana przez Apostołów, tak nie ma sakramentu bez wiary, ponieważ nie byłby to sakrament, którego chce Kościół. Stąd katecheza za cel stawia sobie prowadzenie do umiejętności interpretacji życia w świetle Słowa Bożego oraz celebrowania w wierze tegoż życia, które Bóg według swojego planu kształtuje w człowieku. W ten także sposób zostaje przewyciężona mechaniczna i prawie „magiczna” wizja liturgii na rzecz pełnego, świadomego i czynnego udziału (KL 14) oraz właściwego procesu komunikacji. Są to twierdzenia o wielkim znaczeniu dla praktyki duszpasterskiej i dla zrozumienia związku, jaki istnieje między liturgią i katechezą¹².

3. ZADANIA WYCHOWANIA LITURGICZNEGO

Bez katechezy liturgia staje się pewnego rodzaju magią, natomiast katecheza bez liturgii staje się indoktrynacją. Już wcześniej zostało podkreślone, że dzieło soborowe z pewnością przyczyniło się do przewyciężenia niektórych uproszczeń czy wręcz błędów, takich jak rozumienie liturgii jako „ceremoniału” do przestrzegania czy jako kultu, w którym biernie się uczestniczy, czy też jako automatycznego źródła skuteczności duchowej itp. Praktyka wykazuje, że jesteśmy jednak jeszcze daleko od ostatecznego przewyciężenia braków. Niektórzy wskazu-

¹² Zob. A. HAJDUK. *Katecheza i liturgia*. Kraków 1999 s. 52.

ją, że duszpasterstwo zostało bardzo zdominowane przez odprawianie tylko Eucharystii, co zubożyło samą liturgię¹³. Niekiedy narzeka się na pewien rodzaj izolacji wychowania liturgicznego, na trwanie wciąż mentalności klerykalnej i rubrycystycznej w odniesieniu do odnowionych obrzędów, jak również na wciąż nierozwiązane w wielu celebracjach problemy dotyczące języka i szeroko rozumianej komunikacji. Do entuzjazmu posoborowego wkradło się dzisiaj poczucie, że tylko w części zostały zrealizowane wcześniejsze wielkie nadzieje.

Emilio Alberich wskazuje na trzy przyczyny powyżej sytuacji. Pierwszą przyczyną jest brak odpowiedniej katechezy. Wysiłki zmierzające do odnowy obrzędów nie znalazły oddźwięku w katechezie, w której powinno się zmierzać do zinterioryzowania znaczeń rytów i związanych z tym wymagań formacyjnych. Wiele zmian miało charakter tylko powierzchowny, bez prób wejścia w działania dotyczące formowania postaw wiary. Drugą przyczyną jest ograniczenie posoborowej reformy liturgicznej. Mówiąc ogólnie, reforma ta była bardziej odrestaurowaniem (odkrycie i wykorzystanie liturgii z przeszłości) niż twórczą odnową, która zmierzałaby do wypracowania języka symbolicznego i celebratywnego, odpowiadającego dzisiejszej kulturze. Trzecią przyczyną jest zubożenie w sposobie celebracji. Oprócz swoich ograniczeń reforma liturgiczna zostawia jeszcze szeroką przestrzeń do twórczości i przystosowania, gdyż bardzo rzadko została ona umiejętnie wykorzystana w sensie pastoralnym. Poza słabą znajomością ducha i wewnętrznej struktury celebracji brakuje jeszcze dialogu z naukami o człowieku i języku, podstawowymi narzędziami odpowiedniego rozwinięcia tkwiącej w liturgii chrześcijańskiej siły oddziaływania symbolicznego i ekspresywnego¹⁴. Problem relacji katechezy i liturgii wymaga więc wciąż nowego poszukiwania, aby te dwie dziedziny nie były jedynie przedmiotami nauczania, lecz nabierały ewangelicznego wymiaru przekazu i świadectwa wiary.

4. EWANGELIZACJA, KATECHEZA I LITURGIA

Istnieje konieczność opracowania wzajemnych związków ewangelizacji¹⁵, liturgii i katechezy, które pozwoli na ponowne usytuowanie liturgii w całym kontekście

¹³ Zob. S. LECH, *Wymiar liturgiczny*. W: *Podstawowe wymiary katechezy*. Red. M. Majewski. Kraków 1991 s. 75.

¹⁴ E. ALBERICH, *Katecheza dzisiaj* s. 269-270.

¹⁵ We współczesnej literaturze teologicznej w miejsce terminu „ewangelizacja” preferuje się

życia chrześcijańskiego, w celu uniknięcia jej izolacji czy absolutyzowania. W dokumentach katechetycznych i praktyce duszpasterskiej można dostrzec dążenie do przezwyciężenia tradycyjnego duszpasterstwa liturgiczno-sakramentalnego na rzecz jego ukierunkowania ewangelizacyjnego (zob. KKK 1072).

Postuluje się podejmowanie refleksji nad wypracowaniem nowego modelu katechezy liturgiczno-sakramentalnej, która będzie się charakteryzować dążeniem unifikacji doświadczenia życia chrześcijańskiego wokół centrum całego stworzenia, którym jest Jezus Chrystus. A. Hajduk w perspektywie ewangelizacyjnej ukazuje wewnętrzną jedność, która zachodzi pomiędzy katechezą a liturgią. Przestrzega, aby zachodzących i istniejących związków między katechezą i liturgią nie ukazywać w kategoriach stwierdzonych faktów. Katecheza musi być rozumiana jako nieustanny proces wychowania do wiary obejmująca wszystkie etapy rozwoju człowieka. Ponadto ma stać się ona szkołą bycia z Chrystusem. W tych kategoriach odkrywania katechezy liturgia wypełnia zadania poprzez przywoływanie w roku liturgicznym oraz aktualizowanie w celebracji misterium obecnego i zmartwychwstałego Chrystusa, zbawczych tajemnic wiary. W tym samym celu wierni gromadzą się na sprawowaniu liturgii przez swój udział w świętych czynnościach, by uczyć się rok po roku coraz pełniejszego naśladowania Chrystusa, kroczenia i zjednoczenia z Nim. Podkreśla ponadto, że katecheza jest wydarzeniem eklezjalnym, ponieważ jest dziełem wspólnoty prorockiej, która przez słowo, modlitwę, życie, świadectwo, solidarność z ludźmi włącza w Chrystusa. W tym też znaczeniu postrzega liturgię jako dzieło całego ludu Bożego, jako wypełnianie funkcji kapłańskiej ludu Bożego. Właśnie dzięki katechetycznej posłudze słowa człowiek może odkrywać zbawcze wydarzenia, w których Bóg odpowiada na najgłębsze pytania człowieka. Ta odpowiedź Boga przekazywana ludzkości w słowie Bożym jest każdorazowo proklamowana i aktualizowana w liturgii Kościoła. W tym znaczeniu każda celebracja misterium Chrystusa jest jednocześnie aktualną, żywą odpowiedzią Chrystusa na ludzkie egzystencjalne pytania¹⁶.

Według Emilio Albericha, aby zrealizować zadanie, jakie stoi przed katechezą i liturgią, dotyczące odnowienia jedności między podstawowymi wymiarami

stosowanie terminu „nowa ewangelizacja”. Pogłębioną refleksją o procesie ku określeniu koncepcji nowej ewangelizacji zob. Cz. PARZYSEK. *Znaczenie nowej ewangelizacji dla odnowy współczesnego świata*. Żąbki 2012 s. 62-95. Dla katechetów przydatna również będzie, niestety mało znana i cytowana, publikacja P. GOLISZEK. *Kerygmat dla nowej Europy*. Lublin 2004.

¹⁶ A. HAJDUK. *Katecheza i liturgia* s. 51-52.

życia chrześcijańskiego, które w historii oddzieliły się od siebie, trzeba uwzględnić dwa podstawowe wskazania. Po pierwsze, konieczne jest odbudowanie jedności i całości doświadczenia chrześcijańskiego zarówno w odniesieniu do życia wspólnotowego, jak i jako bodźca do rozwoju i świadectwa. Życie wiary nie może uprzywilejowywać żadnego ze swoich wymiarów (koncentrując się na przykład na liturgii, sakramentach, wyborach życiowych czy na relacjach wewnątrz wspólnoty), ale musi zabezpieczyć obecność elementów fundamentalnych w życiu chrześcijańskim: głoszenie słowa, służba, celebrowanie i wzajemna komunika. Po drugie, konieczne jest ponowne umieszczenie w centrum życia wiary–nadziei–miłości. W duszpasterstwie powinno się przestawić akcent szczególnie w odniesieniu do dotychczasowej praktyki sakramentalnej. Rozwój w wierze, w nadziei i w miłości winien stać się w ten sposób decydującym kryterium rozwiązywania wielu problemów związanych z duszpasterstwem sakramentalnym, takimi jak przystępowanie do sakramentów, wiek inicjacji, dopuszczenie do sakramentów itp. Tylko celebrowanie, która wypływa z wiary i prowadzi do wiary, nawet w formie niedoskonałej, zasługuje na to, aby była promowana w duszpasterstwie. Dzisiejsze duszpasterstwo musi położyć nacisk nie tyle na liczbę „praktykujących”, ile na rodzenie się prawdziwie „wierzących”. I to jest wyzwanie, które pojawia się dziś przed sztuką i twórczością duszpasterską: przemieniać powszechną obecnie praktykę rytów (celebrowanie, form pobożności, sakramentów) w praktykę wiary, której obrzęd winien być wyrazem i zarazem bodźcem¹⁷.

Natomiast ks. Paweł Mąkosa spośród propozycji dla odnowionej relacji katechezy, liturgii i ewangelizacji w kontekście katechezy inicjacyjnej postuluje przede wszystkim rezygnację z intelektualizmu (w tym z egzaminu z kilkuset pytań przed I Komunią św. i bierzmowaniem). Stwierdza, że wiedza religijna jest ważna w procesie wychowania chrześcijańskiego, ale nie może przysłonić innych wymiarów tego wychowania. Wskazuje także na konieczność poruszania problemów egzystencjalnych, aby katecheza stała się bliska życiu dzieci i młodzieży. Nie chodzi o to, aby w katechezie pomijać sprawy nadprzyrodzone i sprowadzić nau-

¹⁷ E. ALBERICH. *Katecheza dzisiaj* s. 271. „Rodzenie” nowych pokoleń ludzi wierzących to z pewnością doświadczenie katechumenalnego Ruchu Światło-Życie, i to już nie tylko w Polsce. „Owocem Drugiego Soboru Watykańskiego jest uświadomienie sobie, że celem duszpasterstwa musi być budowanie czy urzeczywistnianie Kościoła jako wspólnoty w konkretnej wspólnotie lokalnej. [...] Dzisiaj w życiu Kościoła obserwujemy jakąś eksplozję różnych form wspólnot chrześcijańskich, grup czy ruchów. [...] W ramach tych wspólnot dokonuje się także proces tworzenia stylu życia w oparciu o Ewangelię czy przykład życia Chrystusa”. F. BLACHNICKI. *Sympatycy czy chrześcijanie?* s. 127.

czanie religii do kolejnej lekcji wychowawczej, ale żeby ukazywać sprawy wiary w kontekście życia katechizowanych. Podkreśla się konieczność położenia nacisku na osobiste doświadczenie wiary, w czym mogą pomóc formy przeżyciowe, np. celebacje, świadectwa. Należy zachęcać do poszukiwania doświadczenia wspólnoty Kościoła, bardziej ewangelicznego, mniej przywiązanego do swoich spraw, bardziej bliskiego współczesnej kulturze. Chodzi o ukazanie innego oblicza Kościoła tak, aby Kościół nie kojarzył się tylko z kancelarią i formalizmem, ale ze wspólnotą ludzi wspólnie zdążających do zbawienia¹⁸.

Nakaz misyjny Jezusa obejmuje różne aspekty duszpasterstwa wewnętrznie ze sobą powiązane. Głoszenie, świadectwo, nauczanie, sakramenty, miłość bliźniego, czynienie uczniami – wszystkie te aspekty są drogami i środkami przekazywania jedynej Ewangelii i stanowią elementy ewangelizacji (zob. DOK 46). Poszukując poprawnego związku katechezy i liturgii, trzeba zauważyć, że są to dwa aspekty ewangelizacji. Liturgia ma olbrzymi potencjał ewangelizacyjny i katechetyczny, a nawet sama jest, bez tracenia swojej specyfiki, formą wybitnie ewangelizacyjną i katechetyczną. Także w katechezie tkwi olbrzymi potencjał ewangelizacyjny i liturgiczny. Stąd też ów organiczny związek między liturgią a katechezą, który przez wiele lat był odseparowany i ograniczał się do pojedynczych celebacji, może być na nowo ukazywany jako dwie różne, ale nierozdzielne rzeczywistości, w świetle poprawnie rozumianego procesu ewangelizacji.

5. LITURGIA POTRZEBUJE KATECHEZY

Liturgia spełnia również funkcję dydaktyczną i wychowawczą (zob. PG 35). Z jednej strony liturgia domaga się katechezy wprowadzającej, z drugiej zaś sama staje się żywą katechezą. Liturgia potrzebuje katechezy uprzedniej, ale także towarzyszącej właśnie ze względu na swoją rytualną i symboliczną strukturę oraz bogactwo zawartych w niej znaków i symboli. Obrzędy liturgiczne nie są tylko nosicielem znaczenia naturalnego czy spontanicznego, ale odsyłają do historii zbawienia, która jest w nich przywoływana, wyjaśniana i przeżywana. Papież Paweł VI zwracał uwagę, że katecheza jako inicjacja do życia eklezjalnego przyjmuje zadania o charakterze mistagogicznym, a więc wychowuje do liturgii tak, aby celebacje obrzędów chrześcijańskich czy też obecna w niej droga wiary były prawdziwe (EN 43).

¹⁸ Zob. P. MAKOSA. *Przyszłość katechezy inicjacyjnej*. W: *Przekroczyć próg Kościoła*. Red. K. Mielcarek i in. Lublin 2005 s. 109-123.

Dyrektorium ogólne o katechizacji podkreśla, że katecheza, oprócz ukazywania znaczenia liturgii i sakramentów, powinna wychowywać uczniów Jezusa Chrystusa do modlitwy, dziękczynienia, czynienia pokuty, odmawiania modlitw z ufnością, ducha wspólnoty, właściwego zrozumienia symboliki, ponieważ wszystko to jest konieczne do prawdziwego życia liturgicznego (DOK 85). Według Luigiego Della Torre katecheza, prowadząc do pełnego, świadomego i czynnego uczestnictwa w celebracjach liturgicznych wiernych, ma za zadanie wyjaśniać i wprowadzać do różnych wymiarów życia liturgicznego. Po pierwsze, do wymiaru celebratywnego – ponieważ liturgia ma charakter symboliczny, katecheza musi wprowadzać do jej zróżnicowanych rytów i form ekspresji. Po drugie, do wymiaru misteryjnego – liturgia, będąc wyraźnym działaniem o charakterze upamiętniającym wydarzenia zbawcze, potrzebuje katechezy, która wyjaśniałaby doświadczenia biblijne i eklezjalne zawarte i ukazywane w rytach. Po trzecie, do wymiaru egzystencjalnego – o ile liturgia jest celebracją życia i odkupionej egzystencji, o tyle katecheza musi wychowywać do przekonań i postaw, które mają wyrażać w życiu owe prawdy, a więc do akceptacji drugiego, do gościnności, umiejętności dziękowania, słuchania, przyjmowania zobowiązań, do komunii, odpowiedzialności itp.¹⁹

Liturgia potrzebuje katechezy, aby uwypuklić znaczenie liturgii jako specyficznego miejsca oraz czasu formowania i urzeczywistniania życia chrześcijan. W liturgii dokonuje się bowiem uswięcenie życia chrześcijan. Katecheza może ustrzec przed proponowaniem jakiejś abstrakcyjnej świętości czy świętości formowanej według jakichś modeli. Katecheza przypomni, że chodzi o kształtowanie człowieka według zamysłu Pana Boga, tak jak nam to objawia słowo Boże i ukazuje Tradycja, a co aktualnie definiują konsekwentnie dokumenty kościelne²⁰.

6. KATECHEZA POTRZEBUJE LITURGII

Tam, gdzie katecheza nie jest ożywiana życiem sakramentalnym, przybiera formę czystego intelektualizmu. Katecheza potrzebuje liturgii, aby pozostać katechezą i ochronić się przed dydaktyzmem²¹. Dlatego liturgia jest obecna w każdej kate-

¹⁹ Zob. L. DELLA TORRE. *Evoluzione dell'esperienza liturgica*. W: *Chiesa in Italia: 1975-1978* Red. A. Abelli. Brescia 1978 s. 70.

²⁰ Zob. Z. KIERNIKOWSKI. *Światło i moc liturgii. Katechezy liturgiczne*. Część I. Warszawa–Siedlce 2004 s. 5.

²¹ M. ZAŁĄC. *Katecheza parafialna*. W: *Wybrane zagadnienia z katechetyki*. Red. J. Stala. Tarnów 2003 s. 156.

chezie przez modlitwę. Modlitwa rozpoczynająca i kończąca katechezę ma swój wymiar liturgiczny. Stwarza ona przestrzeń liturgiczną i nadaje katechezie charakter spotkania z Chrystusem.

Katecheza potrzebuje liturgii podczas przygotowania do sakramentów świętych. Można powiedzieć, że większość treści katechetycznych dotyczących sakramentów jest w mszale. Teksty liturgiczne są obecne szczególnie w katechezie przed Pierwszą Komunią świętą. Centralne miejsce liturgii w nabywaniu doświadczeń wiary sprawia, że katecheza, także w swoich zróżnicowanych formach realizacji, znajduje w niej źródło inspiracji oraz wsparcie, przede wszystkim poprzez wymiar celebracyjny, w który włącza wiernych. Katecheza zwykle realizuje się w kontekście roku liturgicznego i w ścisłym, organicznym związku z sakramentami. Z katechezą związane są też różnego rodzaju praktyki duszpasterskie wypływające z liturgii. Katecheza przygotowuje do uczestniczenia w nabożeństwach, takich jak różaniec, roraty, droga krzyżowa, rekolekcje, nabożeństwa majowe, nabożeństwa pierwszopiątkowe i inne²².

Katecheza potrzebuje liturgii, gdyż uprzywilejowaną formą języka liturgicznego jest symbol i celebacja. Katecheza nie może pomniejszać języka celebracji i symbolu, gdyż wymiar celebracyjny i symboliczny przynależy wewnątrznie do całej dynamiki procesu katechetycznego. Liturgia korzysta obficie z języka symbolicznego. Symbol jest też fundamentalnym środkiem wyrazu w życiu ludzkim, szczególnie w wyrażaniu najgłębszych i życiowo znaczących doświadczeń. Może on być określony jako znak, który poza swoimi bezpośrednimi znaczeniami zbiera, streszcza i wyraża bogate, złożone znaczenia, które nie mogłyby być wyrażone w inny sposób. Człowiek jako istota duchowo-zmysłowa potrzebuje symboli, aby przybliżyć sobie to, co duchowe. Niekiedy mgliste odczuwanie ich bogatej treści może mu powiedzieć więcej niż słowa. Symbole bowiem łączą w jedno ogólne wrażenie najbardziej różne rzeczy, natomiast mowa tylko w sposób cząstkowy i stopniowo uświadamia to, co symbole w jednej chwili przedstawiają duszy ludzkiej. Gdy spoglądamy na nieprzejrzenie rozległy świat symboli, spostrzegamy różne dziedziny, które opierają się jedne na drugich, wzajemnie się przenikają i – nie biorąc pod uwagę wszelkiego rodzaju pogańskich wypaczeń i zniekształceń – tworzą hierarchiczną strukturę²³.

²² S. LECH. *Wymiar liturgiczny* s. 68-72.

²³ Zob. A. KICIŃSKI. *Wybrane funkcje stosowania symboli w katechezie*. W: *Komunikacja w katechezie*. Red. J. Zimny. Sandomierz 2003 s. 66.

Chrześcijanie pierwszych wieków znali symbole tak dobrze jak alfabet, a może nawet lepiej, bo nie wszyscy umieli czytać. Jezus, głosząc swą naukę, najczęściej czerpie obrazy ze świata przyrody i życia codziennego. Sam nazywa siebie winną latoroślą, chlebem, światłem, bramą, pasterzem, kamieniem węgielnym itp. Słowa i czyny Chrystusa są typami działania łaski w tajemnicy Kościoła, którego misją jest włączenie rzeczy ziemskich w zbawcze dzieło Chrystusa. Kościół realizuje tę misję m.in. przez katechezę. Podobnie Ojcowie Kościoła, głosząc kazania do ludu, czerpali przykłady ze świata symboli. Symbole traktowano jako mowę obrazów, której dzisiaj na nowo trzeba się uczyć, a przyswajano ją sobie w duchowej atmosferze, którą i dzisiaj trzeba tworzyć. Katecheza potrzebuje symboli liturgicznych i przestrzeni liturgicznej, aby nie pozostać na poziomie abstrakcji²⁴.

Charakterystycznym elementem liturgii jest język celebracji i świętowania. Święto, wspólnie z celebracją, która jest jego centralnym momentem, ma fundamentalne znaczenie antropologiczne, nadając świętowaniu swoistą wagę w procesie przekazu wiary. Celebracja i świętowanie mają rzeczywiście podstawowe znaczenie dla życia osoby, grup, ludów. I są ściśle związane z rozwojem doświadczeń religijnych. Podkreśla znaczenie pedagogiczne i katechetyczne każdego celebrowania: są to uprzywilejowane momenty dla potwierdzania i zinterioryzowania wartości. Zwłaszcza że celebracja i święto odpowiadają na wymaganie i potrzebę życia wspólnotowego i przynależności do własnej grupy, do własnej rodziny, do własnego narodu. Święto jest czasem spotkania, porozumiewania się, odkrywania własnych korzeni i własnej zbiorowej tożsamości. Celebracja i święto mają przez to wielki wpływ na skuteczność wychowywania do poczucia przynależności i do wspólnotowego wymiaru życia. Ważnym wymiarem katechetycznym celebracji jest znaczenie eschatologiczne, gdyż jest głoszeniem i zarazem antycypacją oczekiwanej przyszłości. Typowe dla święta gesty (specjalny strój, podarunki, uczty, marnotrawstwo, przekraczanie niektórych reguł życia społecznego itp.) są wyrazem antycypowania innego świata, alternatywnego, o którym ludzie śnią i którego pragną. Dochodzi wtedy do głosu inna niż codzienna, zwyczajna logika: w jakiejś mierze chce się głosić pragnienie świata idealnego. I w tym sensie liturgia ukierunkowuje i pobudza osoby do pozytywnej i nowej przyszłości. Autor stwierdza, że celebracja i święto są uprzywilejowanym sposobem głoszenia fundamentalnych wartości życia i poszukiwania ich najgłębszego sensu. Dlatego mają wielką wartość pobudzającą i wychowawczą. Poza tym, ze względu na zawarte w nich treści, mają w

²⁴ Zob. A. KICIŃSKI. *L'intimo rapporto tra la perdita della cultura narrativa e la distruzione dell'esperienza propria della nostra società secondo Hubertus Halbfas*. „Salesianum” 65:2003 s. 49-89.

sobie zawsze coś religijnego i mogą stawać się wyjątkowym narzędziem dla ukazania religijnego wymiaru życia²⁵.

ZAKOŃCZENIE

W refleksji teologicznej dąży się do odnowienia jedności między podstawowymi wymiarami życia chrześcijańskiego, które w historii oddzieliły się od siebie. Zauważa się powrót do tradycji Ojców i starożytnego katechumenatu jako modelu każdej katechezy, wskazując na owocną życiową syntezę między celebracją, słuchaniem słowa Bożego, wyznaniem wiary i doświadczeniem chrześcijańskim. Synteza ta jest daleka od odrębnego i niezależnego traktowania tworzących ją elementów, będąc w istocie jedynym w swoim rodzaju doświadczeniem dojrzałej jedności. Ks. prof. Czesław Krakowiak często przywoływał Ojców Kościoła, którzy porównywali katechumenat do okresu ciąży. „Kościół jak matka nosi w swoim łonie przyszłe dzieci, karmi je słowem Bożym w czasie katechezy, wspiera błogosławieństwem, egzorcyzmami, modlitwą i przykładem życia. Czas ciąży jest dla matki trudny, trwa długo i wymaga zmiany życia, nie tylko co do ciała, ale także ducha. Przywrócenie katechumenatu chrzcielnego stwarza szansę na ponowne odkrycie roli Kościoła jako Matki rodzącej nowe dzieci, nie tylko przez udzielanie sakramentów chrztu, ale najpierw przez głoszenie Ewangelii, budowanie wspólnoty i przykład życia”²⁶. Tak oto na przestrzeni lat ks. prof. Cz. Krakowiak stał się znaczącym polskim liturgistą, który łączył to, co w historii się rozłączyło – katechezę i liturgię.

Katecheza przestała już być dzisiaj utożsamiana z katechizmem, gdzie w pytaniach i odpowiedziach można było dowiedzieć się także o liturgii. Odchodzi się również od tradycyjnego duszpasterstwa liturgiczno-sakramentalnego, gdzie chrzty, pierwsze komunie, bierzmowania, śluby i pogrzeby nie były wyrazem autentycznej postawy wiary chrześcijańskiej. Katecheza powróciła do podstawowego celu, jakim jest prowadzenie do umiejętności interpretacji życia w świetle Słowa Bożego oraz celebrowania w wierze tegoż życia, które Bóg według swojego planu kształtuje w człowieku. W ten także sposób jest przewyciężana mechaniczna i prawie „magiczna” wizja liturgii, aby stać się pełnym, świadomym i czynnym udziałem oraz właściwym procesem komunikacji.

²⁵ E. ALBERICH. *Katecheza dzisiaj* s. 276-277.

²⁶ Cz. KRAKOWIAK. *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*. Lublin 2003 s. 420.

Powstają opracowania teologiczne poświęcone wzajemnym związkom ewangelizacji, liturgii i katechezy, które pozwalają na ponowne usytuowanie liturgii w całym kontekście życia chrześcijańskiego w celu uniknięcia jej izolacji czy absolutyzowania. Zakorzenia się świadomość, że liturgia potrzebuje katechezy, aby nie poprzestać na zewnętrznym rytualizmie. Także katecheza dzięki liturgii może ustrzec się przed proponowaniem abstrakcyjnej świętości. Tam, gdzie katecheza nie jest ożywiana życiem sakramentalnym, przybiera formę czystego intelektualizmu. Katecheza nie może zrobić niczego innego, jak tylko zadbać o obecność liturgii, bez celebracji bowiem wiara nie jest ani przekazem, ani dojrzewaniem wiary. Stąd postulat, aby rozwijać formy działania katechetycznego na wzór poszerzonej metody rewizji życia: widzieć, oceniać, działać i celebrować. Zgodnie ze słynną zasadą *lex credendi, lex orandi* liturgia zawiera i wyraża w formie ekspresyjnej i jednolitej całe orędzie chrześcijańskie i jest uważana za niewyczerpane źródło katechezy.

KATECHEZA I LITURGIA

- W CZORAJ I DZIŚ

Streszczenie

W refleksji teologicznej dąży się do odnowienia jedności między podstawowymi wymiarami życia chrześcijańskiego, które w historii oddzieliły się od siebie. Zauważa się powrót do tradycji Ojców i starożytnego katechumenatu jako modelu każdej katechezy, wskazując na owocną życiową syntezę między celebracją, słuchaniem słowa Bożego, wyznaniem wiary i doświadczeniem chrześcijańskim. Katecheza przestała już być utożsamiana z katechizmem, gdzie w pytaniach i odpowiedziach można było dowiedzieć się także o liturgii. Odchodzi się również od tradycyjnego duszpasterstwa liturgiczno-sakramentalnego, gdzie chrzty, pierwsze komunie, bierzmowania, śluby i pogrzeby nie były wyrazem autentycznej postawy wiary chrześcijańskiej. Katecheza powróciła do podstawowego celu, jakim jest prowadzenie do umiejętności interpretacji życia w świetle Słowa Bożego oraz celebrowania w wierze tegoż życia, które Bóg według swojego planu kształtuje w człowieku. W ten także sposób zostaje przewyciężana mechaniczna i prawie „magiczna” wizja liturgii, aby stać się pełnym, świadomym i czynnym udziałem oraz właściwym procesem komunikacji.

Stąd postulat, aby rozwijać formy działania katechetycznego na wzór poszerzonej metody rewizji życia: widzieć, oceniać, działać i celebrować. Zgodnie ze słynną zasadą *lex credendi, lex orandi* – liturgia zawiera i wyraża w formie ekspresyjnej i jednolitej całe orędzie chrześcijańskie i jest uważana za niewyczerpane źródło katechezy.

SŁOWA KLUCZOWE: katecheza; liturgia; ewangelizacja; język liturgiczny; metoda: widzieć, oceniać, działać, celebrować.

CATECHESIS AND LITURGY
– YESTERDAY AND TODAY

Summary

In theological reflection, we strive to renew the unity between the basic dimensions of Christian life, which in history have separated from each other. It is noticed the return to the tradition of the Fathers and the ancient catechumenate as a model of every catechesis, pointing to a fruitful life synthesis between the celebration, listening to the word of God, confession of faith and Christian experience. Catechesis ceased to be identified with the catechism, where in the questions and answers one could also learn about the liturgy. It also deviates from the traditional liturgical and sacramental pastoral care, where baptisms, first communions, confirmations, weddings and funerals were not an expression of the authentic attitude of the Christian faith. Catechesis has returned to the basic goal of leading to the ability to interpret life in the light of the word of God and to celebrate in the faith that life that God according to his plan shapes in man. In this way, the mechanical and almost “magical” vision of the liturgy is overcome in order to become a full, conscious and active participation as well as a proper communication process.

Hence the postulate to develop forms of catechetical action along the lines of an extended method of revision of life: to see, evaluate, act and celebrate. According to the famous principle: *Lex Credendi, Lex Orandi* — liturgy contains and expresses in an expressive and uniform form the entire Christian message and is considered an inexhaustible source of catechesis.

KEY WORDS: catechesis; liturgy; evangelism; liturgical language; method: see, evaluate, act, celebrate.